

General-potpukovnik
u penziji
JOVO NINKOVIĆ

O nekim karakteristikama operacija na privremeno zaposednutoj teritoriji

Polazeći od opšteg koncepcijsko-doktrinarnog opredeljenja da će se bez obzira na uslove u opštenarodnom odbrambenom ratu (ONOR) oružana borba voditi neprekidno na celom jugoslovenskom prostoru, uključujući i deo koji bi agresor mogao privremeno zaposeti, stanovište strategije oružane borbe je da će se u odgovarajućim uslovima, pored borbi, diverzija, bojeva i drugih elementarnih oblika oružanog suprotstavljanja agresoru, na tom prostoru izvoditi i operacije kao najviši i najsloženiji organizacioni oblik njenog ispoljavanja. U tom smislu kao operacije na privremeno zaposednutoj teritoriji¹ (PZT) tretiraju se one operacije koje se izvode na delu ratišta koji je agresor u toku prethodnih dejstava privremeno zaposio i na kojem je rasporedio svoje snage, odnosno uspostavio određen sistem kontrole. U operativno-strategijskom smislu to je, zapravo, celokupan prostor od linije neposrednog dodira najisturenijih snaga agresora i naših snaga na frontu, s jedne, i državne granice, s druge strane.

U procesu dalje razrade i oblikovanja teorije operatike, analiza uslova u kojima će se izvoditi te operacije i njihovih bitnih karakteristika i specifičnosti ima veliki značaj tim pre ako se ima u vidu da još uvek, po nekim pitanjima koja se na njih odnose, postoje različita mišljenja.

¹ Privremeno zaposednuta teritorija (PZT) je „deo teritorije SFRJ koju bi agresor, u određenim uslovima, uspeo da posedne svojim jedinicama. Pravno i faktički, zaposednuti prostor ostaje i dalje sastavni deo SFRJ, pod jurisdikcijom njenih vlasti i ostalih državnih i društvenih struktura”. (*Vojni leksikon*, VIZ 1981, str. 453.)

Razmatranja u ovom članku stoga treba shvatiti kao pokušaj da se neki od tih problema rasvetle, što bi mogao biti doprinos potpunijoj razradi teorije operacije na privremeno zaposednutoj teritoriji.

1. Uslovi nastanka i razvoja operacije na privremeno zaposednutoj teritoriji

Uslovi u kojima bi se u ONOR-u vodila oružana borba na PZT, odnosno operacije kao krupni operativno-strategijski poduhvati biće po svojoj suštini i načinu ispoljavanja veoma različiti, što će se najneposrednije odražavati ne samo na mogućnost izvođenja operacija u pojedinim periodima rata, već i na njihove razmere, strukturno-sadržajne, vojnotehnološke i druge karakteristike.

Bez pretenzija za potpunom klasifikacijom uslova u kojima će se izvoditi operacija na PZT, ipak je sa stanovišta njihovog uticaja na vođenje i karakter operacija moguće te uslove svrstati u tri posebne grupe, i to: (1) borbeni uslovi, (2) prostorno-vremenski uslovi i (3) društveno-politički uslovi.

Borbeni uslovi kao složen i raznovrstan skup stanja i odnosa u oružanoj borbi na PZT mogu se razmatrati i procenjivati sa različitih stanovišta i na različite načine, ali kada se radi o operaciji posebno je značajno njihovo razmatranje sa stanovišta: (1) razvijenosti i intenziteta oružane borbe i drugih oblika borbe i otpora, (2) odnosa snaga, (3) nivoa organizacione izgrađenosti i prostornog rasporeda naših snaga na PZT i (4) međusobnog odnosa dejstava na frontu i na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Razvijenost i intenzitet oružane borbe na PZT ocenjuju se, pre svega, prema dostignutom nivou borbenih dejstava i drugih oblika oružanog suprotstavljanja agresoru, njihovoj rasprostranjenosti i uticaju na stanje i konkretne borbene odnose na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Ako se, polazeći od tih kriterijuma, razmatra moguće stanje na PZT lako se može zaključiti da ono može biti veoma različito, što znači da će se različito odražavati i na mogućnost vođenja operacija, pa i na njihove bitne karakteristike. To znači da će najpovoljniji uslovi za izvođenje operacija biti u onom periodu rata kada intenzitet oružane borbe dostigne visok nivo, što je i vrlo bitan preduslov za prelazak sa nižih na više i složenije oblike organizovanja i izvođenja borbenih dejstava.

Iskustva iz NOR-a 1941—1945, vijetnamskog i nekih drugih oslobodilačkih ratova koji su se izvodili u uslovima okupacije pokazuju da su se operacije masovnije izvodile tek u središnjem, odnosno završnom periodu rata², tj. tek onda kada je oružana borba dostigla visok intenzitet i veoma široke razmere. U početnom periodu rata oružana borba se vodila pre svega putem masovnih borbi, diverzija i manje složenih bojeva kao elementarnih organizacionih oblika.

Odnos snaga kao značajan činilac borbenih uslova sam po sebi, a posebno ako se ceni u najtešnjoj povezanosti sa drugim elementima bitno će opredeljivati ne samo mogućnosti izvođenja operacija na PZT već i njene suštinske karakteristike i način vođenja. Odnos snaga u celini ili u pojedinim elementima može sa stanovišta mogućnosti izvođenja operacija biti manje ili više povoljan na celokupnom prostoru PZT ili na pojedinim delovima toga prostora, što će zavisiti od brojnih činilaca, a posebno dostignutog nivoa razvoja oružane borbe, odnosno toka i rezultata prethodnih dejstava.

Iskustva iz NOR-a 1941—1945. godine pokazuju da je NOVJ najveći broj operacija izvela upravo u uslovima nepovoljnog odnosa snaga³, ali je inferiornost u broju ljudi, a naročito u naoružanju i savremenoj ratnoj tehnici nadoknađivala na druge načine, a pre svega celishodnim grupisanjem i upotrebom raspoloživih snaga, pravilnim izborom težišta dejstava, izborom celishodnog operativnog manevra i drugim operativno-taktičkim postupcima. Do sličnih saznanja može se doći i kad se analiziraju neki drugi oslobodilački i revolucionarni ratovi, a naročito vijetnamski i kineski.

Polazeći od tih saznanja, a imajući u vidu mogući razvoj borbene situacije na PZT u ONOR-u, može se izvesti zaključak da će odnos snaga uvek snažno uticati na mogućnosti izvođenja i karakter operacija na PZT, kao što nepovoljan odnos snaga ne isključuje mogućnosti izvođenja operacija, pogotovo ako se celishodno iskoriste ostale objektivne prednosti koje će imati naše snage na toj teritoriji.

² Prema nekim istraživanjima od ukupno 47 identifikovanih operacija u NOR-u, 32 su izvedene 1943. i 1944. godine, tj. u periodu kada je oružana borba dostigla visoke razmere i intenzitet.

³ U 1943. i 1944. ratnoj godini, kada je izveden najveći broj operacija, odnos snaga na jugoslovenskom ratištu bio je 2 : 1 u korist okupatorsko-kvislinških snaga, a tek u završnim operacijama za konačno oslobodenje, u proleće 1945, obezbeđen je relativno povoljniji odnos.

Prema podacima koje je u svom referatu na naučnom skupu „Završne operacije za oslobodenje Jugoslavije” izneo general Gračanin, Jugoslovenska armija je tada imala 700.000 boraca, 150 artiljerijskih oruđa, 103 tenka i 220 aviona, a okupatorsko kvislinške snage: 684.000 vojnika, 2.000 artiljerijskih oruđa, 150 tenkova i 70 aviona. („Vojno delo” br. 4/85)

Nivo organizacijske izgrađenosti i prostorni raspored naših snaga na PZT takođe će uticati na ukupne borbene uslove, a samim tim i na mogućnost izvođenja operacija. U tom pogledu situacija na PZT može biti veoma različita, što će zavisiti od brojnih činilaca, a posebno od intenziteta i teritorijalne rasprostranjenosti oružane borbe, perioda rata, stepena narušavanja prvobitne organizacione strukture oružanih snaga koje su ostale na PZT i dr.

Načelno uzevši, povoljniji uslovi za izvođenje operacija na PZT biće u onoj situaciji kada su snage Teritorijalne odbrane i druge snage koje se nalaze na PZT zadržale svoju početnu organizacijsko-formacijsku strukturu, odnosno kad se pored osnovnih taktičkih jedinica u sastavu tih snaga nalaze više taktičke jedinice (brigade i divizije), a pogotovo ako je došlo do njihovog organizacionog povezivanja i objedinjavanja u odgovarajuće operativne sastave. Prostorni raspored i međusobna udaljenost snaga na PZT takođe su značajni, jer će dovođenje i grupisanje snaga, pogotovo kad neprijatelj čvršće kontroliše teritoriju, biti uvek veoma složeno. Ako su osnovne snage predviđene za izvođenje operacije u čvršćem dodiru, onda je situacija još složenija, jer će biti potrebno te snage pretihodno izvući iz neposrednog dodira da bi se mogle grupisati prema predviđenim objektima dejstva⁴. U uslovima kada na PZT postoje manje ili veće slobodne teritorije, dovođenje i razvoj snaga i operacija biće znatno olakšani, pogotovo ako se obezbedi prikriveno kretanje i tajnost priprema.

Međusobni odnos dejstava na frontu i PZT sa stanovišta načina pripreme i izvođenje operacija veoma je značajan elemenat ukupne borbene situacije.

Ako je operacija na PZT sastavni deo širih napadnih ili odbrambenih dejstava na frontu, onda će njena priprema i sva bitna operativna rešenja biti maksimalno uslovljeni potrebama i zahtevima dejstava na frontu, što se pre svega odnosi na izbor vremena, prostora i objekata dejstava, a zatim i na utvrđivanje težišta, izbor manevra i druga pitanja. Ako se operacija na PZT izvodi bez neposredne povezanosti sa dejstvima na frontu, onda komanda (štab) koja priprema tu operaciju ima mnogo više slobode i samostalnosti kako u izboru cilja, objekata i vremena, tako i načina dejstva.

⁴ Za izvođenje bihaćke operacije, novembra 1942. godine, izvršena je do tada najveća koncentracija naših snaga (8 brigada). Do početka napada svih osam brigada bile su delom snaga u neposrednom dodiru sa neprijateljem, a u odnosu na objekat dejstva (Bihać) bile su udaljene od 20 do 30 km. Najudaljenije su bile 1. i 3. krajiška na sektoru Ključa i 2. hrvatska brigada kod Perjasice. (*Oslobodilački rat naroda Jugoslavije*, tom I, Vojnoistorijski institut, Beograd 1958, str. 280.)

Pored navedenih borbenih uslova (razvijenost i intenzitet oružane borbe, odnos snaga, organizacijsko-formacijska izgrađenost i prostorni raspored oružanih snaga, međusobni odnos dejstava na frontu i na PZT) i brojni drugi elementi (jačina, raspored i način dejstva neprijatelja, mogućnosti vatrene podrške, borbeno iskustvo, obučenost i moralno-politička pripremljenost naših snaga i dr.) mogu manje ili više povoljno ili nepovoljno uticati na ukupnost borbenih uslova, a samim tim i na mogućnost i karakteristike operacija na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Kad se razmatra mogućnost izvođenja operacija na PZT, treba imati u vidu da borbeni uslovi mogu biti različiti ne samo u pojedinim periodima rata već i na pojedinim delovima PZT i, što je posebno važno, da će se oni manje ili više stalno menjati, što će takođe uticati na mogućnost izvođenja operacija i na njihove osnovne karakteristike.

Prostorno-vremenski uslovi kao skup određenih fizičkih pojava, stanja i odnosa takođe će bitno uticati na intenzitet, način vođenja i druge karakteristike oružane borbe, pa i operacija na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Kao uslovi, odnosno faktori rata i oružane borbe, prostor i vreme mogu se razmatrati na različite načine uz primenu različitih metodoloških postupaka. U skladu s tim moguće je različito sistematizovati i grupisati te uslove, pa i vrednovati njihov uticaj na operacije. Međutim, sa stanovišta uticaja tih uslova na vođenje oružane borbe na PZT, a pogotovo operacija, najcelishodnije ih je razmatrati kao: (1) vojnogeografske, (2) fizičko-geografske, (3) antropogeografske i (4) meteorološko-klimatske karakteristike.

Vojnogeografske karakteristike PZT, odnosno njenog dela cene se pre svega na osnovu položaja, veličine i oblika tog dela ratišta, odnosno njegovog operativno-strategijskog značaja u određenom periodu rata, odnosno određenim operativno-strategijskim uslovima.

Položaj PZT utvrđuje se i ceni prvenstveno sa stanovišta odnosa toga dela prema celini jugoslovenskog ratišta, njegovog odnosa prema određenim strategijskim objektima, velikim kopnenim i pomorskim komunikacijama, privrednim i političko-administrativnim centrima, odnosu prema teritoriji suseda i sl. Posmatran sa tog stanovišta prostor PZT može imati manji ili veći značaj kako za agresora tako i za nas, iz čega će rezultirati i odgovarajući odnos prema tom prostoru, a pogotovo u pogledu njegove kontrole i izvođenja borbenih dejstava na njemu.

Ako prostor PZT u celini ili njegov deo ima sa stanovišta namera i planova agresora veći značaj on će nastojati da na njemu ostvari maksimalnu kontrolu, a pre svega kontrolu onih objekata infrastrukture (komunikacije, privredni centri, aerodromi, luke i dr.) koji za njegove dalje ratne planove imaju poseban značaj, kao i onih delova PZT (političko-administrativni centri, industrijsko-poljoprivredni rejoni, veća naselja i dr.) čijim držanjem ili kontrolom može da sprečava ili bitno ograničava razvoj oružane borbe i drugi oblika otpora.

Za vođenje opštenarodnog odbrambenog rata uopšte, a posebno za ostvarivanje konkretnih strategijskih zamisli i planova za vođenje oružane borbe u pojedinim periodima rata, PZT kao deo jedinstvenog jugoslovenskog ratišta uvek će imati izuzetan značaj, bez obzira na njenu veličinu, odnos prema frontu, stepen razvoja oružane borbe i druge karakteristike.

Prema tome, nastojanje agresora da po svaku cenu ostvari što potpuniju kontrolu nad svakim delom posednutog prostora, s jedne, i naše nastojanje da na tom prostoru maksimalno intenziviramo oružanu borbu i druge oblike borbe i otpora, s druge strane, doći će pored ostalog i do obostranog preduzimanja krupnih operativno-strategijskih poduhvata, pa i različitih operacija.⁵

Oblik i veličina takođe su značajni činioci vojnogeografskog položaja PZT, pa i kad se radi o mogućnostima izvođenja i o karakteru operacija.

Veća PZT objektivno ima povoljnije uslove za izvođenje operacija, jer pruža veće mogućnosti za koncentraciju jačih snaga, izbor objekata dejstva, primenu raznovrsnijeg manevra i druge operativno-taktičke postupke. Na prostorno većoj PZT postojaće objektivno povoljniji uslovi za stvaranje slobodnih teritorija, razvoj određenih privrednih i proizvodnih kapaciteta, mobilizacija ljudstva i druge aktivnosti što će sa stanovišta vođenja oružane borbe, pa i izvođenja operacija imati veliki značaj. Svako povećanje PZT traži dodatne snage za njenu kontrolu što agresor neće moći uvek obezbediti, pa se i zbog toga objektivno poboljšavaju uslovi za vođenje oružane borbe i razvoj svih drugih aktivnosti na tom prostoru.

⁵ Kao ilustracija značaja određenih prostora može se uzeti primer Srbije u NOR-u. I za NOP i za okupatorsko-kvislinške snage ovaj prostor je u toku čitavog NOR-a imao izuzetan ne samo vojni već i politički značaj. Zbog toga je okupator od samog početka rata preduzimao sve da na njemu ostvari maksimalnu kontrolu, a snage NOVJ tokom čitavog rata takođe su preduzimale više krupnih operativno-strategijskih poduhvata (prodor 2. i 5. divizije, prodor strategijske grupacije NOVJ) kako bi ovladale tim prostorom.

Oblik PZT kao kvantitativno obeležje prostora koji ona obuhvata može naročito u određenim situacijama imati veliki značaj. Prikupljeni oblik u principu nudi povoljnije uslove za uspešno vođenje oružane borbe nego razvučeni oblik, jer ima veću dubinu i kao takav otežava agresoru uspešnu kontrolu, a našim snagama pruža povoljnije uslove za koncentraciju, grupisanje, manevar i druge operativno-taktičke postupke, što je sa stanovišta mogućnosti izvođenja operacija veoma značajno.

Odnos PZT prema teritoriji susednih država takođe se mora ceniti kao povoljan ili nepovoljan elemenat njenog vojnogeografskog položaja. U tom smislu posebno je značajno da li se PZT u celini ili svojim većim delom, naslanja na teritoriju države agresora ili se većim ili manjim delom graniči i sa teritorijom prijateljskih ili neutralnih zemalja.

Fizičko-geografske karakteristike PZT, odnosno njene orografske, hidrografske, geološko-pedološke i druge karakteristike ispoljavaće višestruk uticaj na vođenje oružane borbe, pa i operacije. Te karakteristike se javljaju i izražavaju kao manje ili više povoljan uslov za vođenje oružane borbe i svih drugih oblika borbe i otpora na PZT, ali isto tako i kao činilac od neposrednog uticaja na mogućnost izvođenja operacija, njihove razmere, način izvođenja i druge karakteristike. Razume se, prirodno-geografske karakteristike određenog prostora, pa i PZT, moraju se posmatrati i ceniti u najtežnjoj povezanosti sa drugim činiocima, a posebno sa klimatskim i borbenim uslovima, jer se samo tako može utvrditi njihov značaj i objektivni uticaj na vođenje oružane borbe, pa i operacija.

Međutim, iskustva iz NOR-a pokazuju da se najveći broj operacija izveo na onom delu ratišta koje je po svojim osnovnim fizičkim svojstvima bilo pretežno brdsko-planinsko⁶ što se mora imati u vidu i kad se razmatraju problemi organizovanja i izvođenja operacija na PZT u uslovima ONOR-a.

Antropogeografske karakteristike (naseljenost, komunikativnost, urbanizacija, stepen uređenja teritorije za potrebe oružane borbe i dr.) posmatrane u vezi sa fizičko-geografskim i meteorološko-klimatskim karakteristikama takođe su značajan elemenat i činilac od bitnog uticaja na vođenje oružane borbe na PZT, pa i svih vrsta operacija.

⁶ Neka istraživanja pojave i razvoja operacija u NOR-u pokazuju da je od 47 identifikovanih operacija svega 5—6 operacija, i to onih u okviru završne ofanzive za konačno oslobođenje zemlje, izvedeno na ravničarskom zemljištu, odnosno u međurečju Drava — Sava.

Takav značaj proizlazi iz činjenice da su oružane snage na PZT mnogo više nego snage na frontu oslonjene na prostor i to ne samo kad se radi o snabdevanju određenim potrebama, zdravstvenom i drugim vidovima obezbeđenja već i kad se radi o neposrednom angažovanju stanovništva i drugih izvora i potencijala teritorije u oružanoj borbi, pa i u svakoj pojedinačnoj operaciji. Brojnost, prostorni raspored, starosna struktura, pripremljenost i organizovanost stanovništva biće ne samo značajan već često i odlučujući činilac uspešnog organizovanja i vođenja oružane borbe, pa i operacija na privremeno zaposednutoj teritoriji. Takav značaj mogu imati i urbane karakteristike, a pogotovo pripremljenost prostora.

Meteorološko-klimatske karakteristike kao određene fizičke pojave u atmosferi i vremensko stanje u povezanosti sa prirodno-geografskim i antropogeografskim karakteristikama prostora mogu biti takođe manje ili više povoljne za vođenje oružane borbe, pa i operacija na privremeno zaposednutoj teritoriji. Posebno je značajan njihov uticaj na mogućnosti opstanka oružanih snaga na određenom prostoru u nekim godišnjim dobima, kao i na mogućnost kretanja, boravka izvan naseljenih mesta, mogućnost izvođenja određenih borbenih radnji itd. Ti uslovi mogu biti ograničavajući činilac i kad se radi o upotrebi određenih borbenih sredstava i ratne tehnike (avijacija, tenkovi, neka elektronska sredstva i dr.), što će se neposredno odražavati i na neke borbene postupke u toku pripreme i izvođenja operacija.

Društveno-politički uslovi posmatrani kao ukupno stanje društveno-političke organizovanosti na određenom prostoru, razvijenosti i funkcionalne osposobljenosti sistema ONO i DSZ, pripremljenosti i spremnosti stanovništva da se maksimalno angažuje u oružanoj borbi i drugim oblicima suprotstavljanja agresoru imaju, kad se radi o vođenju oružane borbe na PZT, izuzetan značaj. Uspešno vođenje oružane borbe na PZT i nije moguće ukoliko oružane snage koje tamo dejstvuju ne bi imale svestranu i trajnu podršku naroda i kada ne bi bio obezbeđen visok nivo organizovanosti svih struktura opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Osposobljenost celokupnog sistema ONO i DSZ za delovanje u ratnim uslovima, odnosno kada agresor privremeno zaposedne deo teritorije, a pogotovo u pogledu pripreme svih izvora i potencijala za potrebe oružane borbe, stoga predstavlja bitan preduslov i za pripremu i izvođenje operacija.

Prema tome, borbeni, prostorno-vremenski i društveno-politički uslovi u kojima će se voditi oružana borba na PZT ispoljavaće

bitan uticaj ne samo na mogućnost izvođenja već i na razmere, strukturno-sadržajne, vojnotehnoške i sve druge karakteristike operacija koje bi se na tom prostoru izvodile.

Pošto ti uslovi mogu biti vrlo različiti ne samo kad se radi o određenom periodu rata već i kad se radi o određenoj teritoriji, lako je zaključiti da će se oni različito odražavati i na mogućnost izvođenja i bitne karakteristike operacija, pri čemu neki od tih uslova mogu biti manje ili više povoljni, odnosno nepovoljni.

2. Operacija kao najviši oblik ispoljavanja specifičnih sadržaja oružane borbe na privremeno zaposednutoj teritoriji

Polazeći od iskustava iz NOR-a 1941—1945. godine i nekih drugih oslobodilačkih ratova vođenih u sličnim uslovima, kao i od bitnih koncepcijsko-doktrinarnih opredeljenja o karakteru i načinu vođenja ONOR-a, jugoslovenska teorija ratne veštine došla je do određenih saznanja o mogućnostima, vođenja, oblicima, metodama i drugim karakteristikama oružane borbe koja bi se vodila na onom delu ratišta (PZT) koji je agresor uspeo privremeno zaposesti i na kojem je ostvario manji ili veći stepen kontrole.

Naša strategija oružane borbe polazi od pretpostavke da će po red napada kao osnovnog i odlučujućeg vida dejstva i odbrane kao neizbežnog načina suprotstavljanja agresoru u određenoj situaciji, diverzantska i protivdesantna dejstva biti veoma značajni sadržaji održane borbe na PZT, i to ne samo kad se radi o taktičkom već i operativnom nivou njenog organizovanja i vođenja. Takav zaključak o sadržaju oružane borbe i oblicima njenog ispoljavanja proizlazi iz suštinskog doktrinarnog opredeljenja da se ciljevi oružane borbe na PZT moraju ostvarivati pre svega aktivnim dejstvima (napad, prepad, ispad, diverzija i dr.) ali isto tako iz realne pretpostavke da se neće moći izbeći izvođenje odbrambenih dejstava (odbrana, protivdesantna borba i dr.), pogotovo u situaciji kada neprijatelj bude preduzimao šira ofanzivna dejstva na tom prostoru.

Pretpostavka da će se napadna, odbrambena, diverzantska i protivdesantna dejstva na PZT ispoljavati ne samo u njihovim elementarnim oblicima (borba, diverzija, boj i dr.) već i u obliku operacija zasniva se ne samo na iskustvima iz NOR-a i nekih drugih ratova već u prvom redu na realnoj proceni mogućeg odnosa snaga,

odnosno mogućeg razvoja oružane borbe na tom prostoru u određenim uslovima i periodima rata.

Koristeći jedan složeni teorijsko-metodološki kriterijum klasifikacije (vid dejstva, cilj, način dejstva, snage i sredstva i dr.) moguće je doći do zaključka da će se na PZT izvoditi četiri vrste operacija i to: (1) napadne, (2) odbrambene, (3) protivdesantne i (4) diverzantske operacije.

Napadna operacija kao najviši i najsloženiji oblik organizovanja i vođenja ofanzivnih dejstava pojavljivaće se i razvijati kao izraz visokog stepena razvoja i intenziteta oružane borbe na PZT, odnosno osposobljenosti oružanih snaga da pored elementarnih oblika napadnih dejstava mogu izvoditi i najsloženije oblike, odnosno krupne operativno-strategijske poduhvate u formi napadnih operacija.

Zavisno od razvoja situacije na ratištu, odnosno pojedinim vojistima, napadna operacija na PZT može biti sastavni deo širih borbenih dejstava na frontu (napadne ili odbrambene operacije strategijskog značaja), a može se izvoditi i bez neposredne povezanosti i usklađenosti sa tim dejstvima.

Prema cilju, objektima napada, razmerama, načinu izvođenja i drugim svojstvima napadne operacije na PZT mogu se međusobno bitno razlikovati, zbog čega se sa dosta osnova može govoriti o različitim podvrstama (modelima) ovih operacija. Polazeći od toga, kao posebne podvrste (modeli) operacija na PZT mogle bi se označiti: (1) napadne operacije na objekte u dubini operativno-strategijskog rasporeda agresora; (2) napadne operacije na pojedinačne gradove i (3) napadne operacije na deo kontinuiranog fronta.

Napadne operacije na objekte u dubini strategijsko-operativnog rasporeda izvođiće se najčešće radi stvaranja slobodne teritorije u skladu sa planovima razvoja i intenziviranja oružane borbe na PZT, ili po planu strategijskih napadnih ili odbrambenih operacija na frontu. I, zavisno od toga da li se napadne operacije izvode radi ostvarenja jednog ili drugog cilja, biraće se prostor, vreme, snage, objekti, način izvođenja i druga operativna rešenja. Od toga će zavisiti i stepen samostalnosti komande (štaba) koja ih priprema u izboru i provođenju tih rešenja. Načelno uzevši, veći stepen samostalnosti i slobode imaće komande (štabovi) koje organizuju i izvode operaciju radi stvaranja slobodnih teritorija ili realizovanja drugih ciljeva koji nisu u neposrednoj povezanosti sa dejstvima na frontu.

Napadne operacije na pojedinačne gradove mogu se izvoditi u okviru širih ofanzivnih dejstava radi definitivnog oslobođenja pojedinih delova PZT, ili u situaciji kada je oslobođenje nekog grada na

PZT od izuzetnog vojnog, političkog ili drugog značaja. Zavisno od toga o kakvom se cilju radi, kakvo je mesto i uloga grada u sistemu agresorove kontrole teritorije, njegove veličine, načina odbrane i drugih uslova utvrđivaće se vreme i način napada, jačina i sastav snaga, stepen angažovanja u borbi za njegovo oslobođenje i drugi elementi napadne operacije. U svakom slučaju, te napadne operacije će se po svojim bitnim svojstvima, a naročito po načinu izvođenja znatno razlikovati od drugih modela napadnih operacija na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Napadne operacije na deo kontinuiranog fronta izvodice se u onim slučajevima kada je kao posledica razvoja prethodnih dejstava na delu PZT došlo do formiranja takvog fronta, a odnos snaga i drugi operativno-taktički uslovi omogućavaju izvođenje takve operacije⁷. Po svojim bitnim obeležjima ove operacije će se takođe razlikovati od drugih modela napadnih operacija na PZT i u velikoj meri će se približavati nekom modelu napadne operacije na frontu.

Odbrambene operacije kao najviši i najsloženiji oblik odbrambenih dejstava izvodice se u određenoj situaciji i na PZT, bez obzira na opšte konceptijsko-doktrinarno opredeljenje da će se ciljevi oružane borbe na PZT ostvarivati prvenstveno preko različitih oblika i metoda napadnih dejstava. One će se izvoditi u krajnjoj nuždi, tj. u onim operativno-strategijskim uslovima kada na drugi način nije moguće razrešiti nastalu situaciju, odnosno sprečiti agresora da preduzimanjem krupnih ofanzivnih dejstava ostvari planirani cilj. Zbog toga se prilikom njenog organizovanja i u toku izvođenja uvek mora polaziti od zahteva da se iz odbrambenih što pre pređe u ofanzivna dejstva u dotadašnjoj zoni, ili da se dejstva prenesu na druga područja.

Saznanja i iskustva iz NOR-a, takođe potvrđuju da je i NOVJ odbrambene operacije izvodila samo izuzetno, odnosno samo kada se na drugi način nije mogao realizovati određeni vojni ili politički cilj⁸.

Polazeći od tih iskustava, a imajući u vidu mogući razvoj oružane borbe na PZT u pojedinim periodima ONOR-a, može se pretpostaviti da će se i na tom prostoru izvoditi odbrambene operacije radi odbrane slobodne teritorije, bolnica, zbegova, značajnih politič-

⁷ Operacije JA u proleće 1945. u okviru strategijske ofanzive za konačno oslobođenje zemlje izvedene su na manje više kontinuiran front koji je bio obrazovan između Dunava i Jadranskog mora.

⁸ Evakuacija i odbrana ranjenika u toku IV i V neprijateljske ofanzive prisilila je snage Glavne operativne grupe da izvedu više odbrambenih operacija na području Z. Bosne, Hercegovine i C. Gore.

kih i privrednih centara i sličnih objekata. Odbrambene operacije na PZT mogu se izvoditi i kada je radi stvaranja što povoljnijih uslova za vođenje oružane borbe na frontu neophodno za kraće ili duže vreme sprečiti agresora da dovede operativno-strategijske rezerve komunikacijama koje vode preko PZT, a to nije moguće efikasno izvesti na neki drugi način. U tom slučaju, vreme izvođenja, prostor, cilj i drugi elementi odbrambene operacije biće najneposrednije uslovljeni potrebama i zahtevima fronta.

Prema cilju, uslovima u kojima se izvode, načinu izvođenja i drugim karakteristikama odbrambene operacije na PZT mogle bi se uslovno podeliti, takođe, na tri podvrste (modela) i to: (1) odbrambene operacije na slobodnom operativnom prostoru; (2) odbrambene operacije u okruženju i (3) odbrambene operacije u velikim gradovima. Iskustva iz NOR-a pokazuju da je NOVJ izvodila više operacija iz prve dve grupe, ali isto tako da nije izvela nijednu operaciju za odbranu nekog većeg grada.

Odbrambene operacije na slobodnom operativnom prostoru biće karakteristične po tome što će se izvoditi na prostoru koji u vojnogeografskom i operativno-strategijskom smislu nije strogo ograničen, što znači da komanda (štab) koja ih priprema i izvodi ima maksimalnu slobodu u pogledu izbora svih bitnih operativnih rešenja (zona, objekti, položaji, operativni raspored, način izvođenja i dr.), pa i kad se radi o stepenu upornosti, odnosu prema prostoru i sl. Te operacije izvođiće se najčešće u okviru odbrane slobodne teritorije koja je stvorena na PZT, kada se oceni da je ta odbrana nužna i u datoj situaciji celishodna.

Odbrambena operacija u okruženju nastajace kao posledica izrazito nepovoljnog razvoja prethodnih borbenih dejstava, tj. u slučaju kada određena grupacija naših oružanih snaga na PZT nije u stanju da se celishodnim manevrom i drugim postupcima pravovremeno izvuče sa određenog prostora, a neprijatelj uspe da zauzimanjem povoljnih objekata na spoljnoj ivici toga prostora ostvari operativno okruženje⁹.

Za razliku od odbrambenih operacija na slobodnom operativnom prostoru, odbrambene operacije u okruženju karakteristične su upravo po tome što su prostorno striktno ograničene, a u pogledu cilja, upotrebe snaga, načina dejstva i drugim operativnim rešenjima maksimalno uslovljene zahtevima borbe u okruženju, kao najtežim i najsloženijim uslovima dejstva.

⁹ Tipični primeri takvih odbrambenih operacija u NOR-u 1941—1945. godine bile su operacije Glavne operativne grupe na Neretvi i Sutjesci u toku IV i V neprijateljske ofanzive, u prvoj polovini 1943. godine.

Odbrambene operacije za odbranu nekog većeg grada na PZT mogle bi se izvoditi u uslovima kada takav grad, kao centar veće slobodne teritorije, ima izuzetan značaj, a stvoreni su i svi drugi uslovi (dovoljno jake snage, povoljan položaj, pravovremeno organizovana odbrana i dr.) neophodni za uspešno izvođenje takve operacije.

Po svojim osnovnim karakteristikama te operacije bile bi slične odbrambenim operacijama u okruženju, s tim što bi se izvodile u bitno različitim prostornim i urbanim uslovima. Pored oružanih snaga u tim operacijama bi se mnogo intenzivnije i šire angažovale i sve ostale strukture sistema ONO i DSZ, a naročito stanovništvo, i to ne samo u nekim aktivnostima iz plana obezbeđenja, već i na različitim borbenim zadacima.

Protivdesantne operacije na PZT mogle bi se izvoditi kada agresor u okviru svojih ofanzivnih dejstava na slobodnu teritoriju desantira jače vazdušnodesantne, pomorskodesantne ili kombinovane vazdušnodesantne i pomorskodesantne snage na određeni deo slobodne teritorije radi njenog zauzimanja, razbijanja oružanih snaga i drugih institucija sistema ONO i DSZ, ili nekih drugih razloga.

Desantiranje jačih snaga na slobodnu teritoriju može biti neposredno povezano sa ofanzivnim dejstvima kopnenih snaga agresora, a može biti i nezavisno od tih dejstava, pogotovo ako postoje uslovi da se desantne snage posle izvršenja zadatka, koristeći raspoloživa transportna sredstva (avioni, helikopteri, brodovi i dr.), povrate u polazne baze.

Protivdesantne operacije na PZT organizovaće se i izvoditi u slučajevima kada se pravovremeno dođe do pouzdanih podataka o nameri neprijatelja da na određenom delu slobodne teritorije desantira jače snage; kada se oceni da je protivdesantnu borbu celishodno organizovati u obliku protivdesantne operacije, i kada se za organizovanje i izvođenje takve operacije obezbede potrebne snage i svi drugi neophodni uslovi. Protivdesantna operacija se može izvoditi i kada neprijatelj postigne iznenađenje u pogledu mesta i vremena desantiranja svojih snaga, ukoliko određena komanda (štab) na PZT brzo dovede jače snage i dejstva otpočnu pre nego što neprijatelj desantira snage i zauzme predviđene objekte na desantnoj prostoriji.

Zavisno od vrste desanta, mesta i načina desantiranja, kao i drugih uslova, protivdesantne operacije na PZT mogu se izvoditi kao: (1) operacije protiv vazdušnog desanta; (2) operacije protiv pomorskog desanta i (3) operacije protiv kombinovanog pomorsko-vazdušnog desanta.

Diverzantske operacije na PZT u određenim periodima rata, odnosno na određenom stepenu razvoja oružane borbe na tom prostoru, biće jedno od najznačajnijih sredstava i metoda za ostvarivanje krupnih strategijskih i operativnih ciljeva i zadataka. Organizovaće se i izvoditi pre svega kada zbog opšteg stanja, a naročito nepovoljnog odnosa snaga na PZT, nije moguće drugim sredstvima (napadna dejstva) ostvariti određene ciljeve, odnosno u situaciji kada se neki posebni efekti (rušenje, uništenje, onesposobljavanje i dr.) ne mogu postići klasičnim napadnim dejstvima.

Od napadnih operacija na PZT one će se razlikovati pre svega po cilju (rušenje, uništenje, oštećenje i dr.), po angažovanim snagama i sredstvima (nosioci dejstva su specijalne diverzantske jedinice, a koriste se posebna diverzantska sredstva) i načinu dejstva.

Kao i druge operacije na PZT diverzantska operacija može biti organizovana u okviru širih ofanzivnih ili defanzivnih dejstava na frontu, ili samostalno, odnosno bez neposredne povezanosti sa dejstvima na frontu i drugim dejstvima na privremeno zaposednutoj teritoriji. Upravo od toga će zavisiti i izbor objekata za diverzije, vreme njihovog izvršenja, planiranje učinaka i druga rešenja. Težište diverzantskih dejstava može biti na objektima prostorne infrastrukture (komunikacije, aerodromi, luke, saobraćajni centri, privredni kapaciteti i dr.) ili objektima infrastrukture oružanih snaga agresora, kao što su komandna mesta, centri veze, sistemi upravljanja, skladišta i sl.

Pretpostavke da će se u uslovima ONOR-a na PZT izvoditi pomenute vrste i modeli operacija (napadna, odbrambena, protivdesantna i diverzantska) zasniva se ne samo na iskustvima iz NOR-a i nekih drugih oslobodilačkih ratova već pre svega na realnoj proceni mogućeg razvoja oružane borbe na tom delu ratišta, analizi njenih osnovnih sadržaja, proceni mogućeg odnosa snaga i drugim činionicima konkretne strategijsko-operativne situacije koja može biti stvorena u određenim periodima ONOR-a. Istovremeno to ne znači da se u određenoj situaciji na tom delu ratišta neće i ne mogu izvoditi i neke druge vrste i modeli operacija, pogotovo ako se ima u vidu mogući razvoj oružane borbe, pa i mogućnost prenošenja strategijskog težišta na taj deo ratišta.

3. Neke kvantitativne i strukturno-sadržajne karakteristike operacija na privremeno zaposednutoj teritoriji

Kao ratna kategorija, odnosno konkretan oblik ispoljavanja oružane borbe, svaka operacija, pa i operacija na PZT, sasvim je

određena i prepoznatljiva pojava kako sa stanovišta njenih razmera, tako i sa stanovišta njenih strukturno-sadržajnih karakteristika.

Determinante (cilj, snage, prostor i vreme) koje se u teoriji ratne veštine koriste kao parametri za utvrđivanje kvantitativno-kvalitativnih svojstava operacije, odnosno za njeno identifikovanje u ratnoj praksi, imaju manje-više univerzalni karakter, što znači da se koriste i kad se radi o vrednovanju operacija na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Međutim, opšteprihvaćeni teorijski kriterijumi i normativi, zavisno od istorijskog perioda, vrste rata i drugih uslova ipak imaju relativnu vrednost, što znači da se njihovi kvantitativni izrazi uvek moraju posmatrati u najtešnjoj povezanosti sa konkretnim istorijskim i drugim uslovima u kojima se izvode ratna dejstva, pa i svaka pojedinačna operacija. Drugim rečima, to znači da se i u analizi operacija na PZT mogu koristiti ovi teorijski normativi, ali da se u oceni njihovih kvantitativnih svojstava moraju utvrđivati i primenjivati sopstveni i autentični vrednosni sudovi. Prema tome, operativne norme koje se koriste za determinisanje klasičnih operacija, pa i operacija koje bi oružane snage SFRJ u uslovima ONOR-a izvodile na frontu, ne mogu se bez ograničenja koristiti i za vrednovanje operacija na PZT, jer će se uslovi u kojima će se izvoditi te operacije toliko razlikovati da bi primena nekih krutih operativnih normi u njihovom vrednovanju bila ne samo necelishodna, već praktično i nemoguća.

Ako se s tim u vezi posmatraju iskustva iz NOR-a, može se zapaziti da se nijedna operacija nije organizovala i izvela prema nekim unapred utvrđenim normama, odnosno da su se one redovno izvodile u zonama različite veličine, da su trajale različito vreme i da su ih izvodile snage različite jačine.

Relativnost operativnih normi i fleksibilnost u njihovoj primeni na operacije na PZT, ne znači međutim da se upravo u analizi njihovih kvantitativnih svojstava ne mogu izdvojiti i neke specifičnosti na osnovu kojih bi se mogli izgrađivati teorijski ili doktrinarni stavovi.

Cilj operacije na PZT više nego u operacijama na frontu biće determinisan određenim političkim, ekonomskim i drugim tzv. nevojnim činiocima, zbog čega se ostvareni rezultati neće i ne mogu meriti isključivo planiranim ili ostvarenim borbenim efektima (uništenje, razbijanje, zarobljavanje, izbacivanje iz stroja žive sile i drugih sredstava neprijatelja), bez obzira na opšte strategijsko-doktrinarno opredeljenje da je uništenje žive sile neprijatelja uvek prioritetan i najvažniji zadatak.

Snage koje će izvoditi operacije na PZT biće po jačini, organizacijsko-formacijskim karakteristikama, načinu objedinjavanja, sistemu komandovanja i drugim svojstvima vrlo različite, što će se odražavati na njihove ukupne borbene mogućnosti, a samim tim i na karakter operacija koje one budu izvodile. Ako se s tim u vezi analiziraju iskustva iz NOR-a 1941—1945. godine može se zapaziti da su stepen razvoja oružane borbe, a posebno stalno organizacijsko-formacijsko i materijalno-tehničko jačanje NOVJ (JA) bili činioci od neposredno uticaja na ukupnu jačinu, način objedinjavanja, način komandovanja i druge karakteristike sastava i grupacija koje su izvodile operacije¹⁰, a samim tim i na karakter tih operacija.

Polazeći od tih iskustava, a imajući u vidu strukturu oružanih snaga SFRJ, jačinu, mesto i ulogu pojedinih komponenti (JNA i TO) i vidove (KoV, RM, RV i PVO) kao i uslove u kojima će one dejstvovati na PZT u ONOR-u, ima dovoljno osnova za pretpostavku da će se za izvođenje operacije najčešće formirati privremeni operativni sastavi čiju će osnovu činiti jedinice manevarske strukture TO (brigade) ili određene taktičke jedinice JNA (brigade, divizije) koje se nađu na privremeno zaposednutoj teritoriji. Jačina, organizacijsko-formacijska struktura, stepen vatrene podrške, način komandovanja i druge karakteristike tih sastava biće, takođe, uslovljeni stepenom razvoja oružane borbe, a posebno dostignutim nivoom razvoja oružanih formacija na PZT, što će se neposredno odražavati i na razmere, sadržaj, način izvođenja i druga svojstva operacija koje će oni izvoditi.

Zavisno od toga biće rešavan i problem komandovanja, ali najverovatnije da će to biti na jedan od tri moguća načina: (1) da komanda najviše jedinice koja ulazi u operativni sastav bude ujedno i komanda toga sastava; (2) da neka komanda JNA operativnog nivoa (korpus, VPS) ili regionalni štab TO koji se nađu na PZT (zonski štab) bude komanda tog operativnog sastava, ili (3) da se za izvođenje određene operacije formira posebna komanda (štab).

Prostor na kojem će se izvoditi operacije na PZT posmatran sa stanovišta njegovog oblika, veličine, prirodnih, urbanih i drugih karakteristika biće različit što će zavisiti ne samo od geografskog položaja i opštih karakteristika jugoslovenskog ratišta ili pojedinih vojišta već i od vrste operacije operativno-strategijske situacije na tom delu ratišta i drugih uslova u kome će se one pripremati i izvoditi.

¹⁰ Prema nekim istraživanjima od ukupno 47 operacija izvedenih u toku NOR-a, grupe brigada izvele su sedam, grupe divizija 8, a korpusi 16. Ostale operacije izvele su grupe korpusa, armije i grupe armija.

Za razliku od operacija na frontu za koje je na osnovu načina raspoređivanja snaga po frontu, odnosno ešeloniranja po dubini moguće, za odgovarajuće operativne jedinice i sastave utvrditi bar približnu širinu, dubinu pa i oblik operacijske zone, za operacije na PZT to nije moguće, izuzev kada se radi o nekim operacijama (napadna operacija na grad, odbrambena operacija u velikom gradu, protivdesantna operacija).

Na takav zaključak pored ostalog upućuju i iskustva iz NOR-a koja pokazuju da čak ni operativne jedinice i sastavi iste jačine (korpusi, grupe divizija i sl.) nikad nisu izveli operaciju u prostornim i po obliku jednakim zonama. Posebno je značajno da snage koje su izvodile pojedine operacije nisu, sem u vrlo retkim prilikama, dobijale precizno utvrđene, već samo orijentirne zone dejstva, sa pravom da se zavisno od potrebe manje ili više šire i izvan datog prostora. Polazeći od tih iskustava, s jedne, i uslova u kojima će se izvoditi operacije na PZT, s druge strane, može se izvesti zaključak da će se te operacije najčešće izvoditi na prostoru koji će po svojim dimenzijama biti znatno veći od operacijskih zona odgovarajućih sastava na frontu.

Ova specifičnost može se objasniti pre svega time da će se operacije na PZT najčešće izvoditi u uslovima nepovoljnog odnosa snaga, što će uslovljavati potrebu da se radi paralisanja brojne, a naročito tehničke superiornosti neprijatelja primenjuje vrlo složen manevar, što se objektivno može realizovati samo na jednom vrlo širokom prostoru. Stoga ograničavanje operacijskih zona znatno bi sputavalo izbor i primenu takvog manevra, kao i primenu svih drugih neophodnih operativno-taktičkih postupaka, a istovremeno bi omogućavalo neprijatelju da snažnom koncentracijom snaga, a posebno sredstava vatrene podrške snagama na malom prostoru nanosi velike gubitke.

Trajanje operacije će pored cilja, odnosa snaga, karakteristika zemljišta, operativno-taktičkih i drugih uslova zavisiti i od veličine operacijske zone, njenog oblika, odnosa prema frontu i drugih činielaca konkretne borbene situacije.

Pošto će se operacije najčešće izvoditi na širokom operativnom prostoru, logično je pretpostaviti da će one duže trajati, jer je za savlađivanje takvog prostora, odnosno realizovanje veoma složenog manevra potrebno više vremena. Doduše, neke operacije kao što su diverzantske, mogu trajati kraće, ali će zbog toga njihova priprema redovno trajati duže.

Iskustva iz NOR-a pokazuju da je trajanje operacija bilo toliko neujednačeno da je praktično nemoguće ili je bespredmetno izvlačiti pouzdan zaključak u obliku neke operativne norme¹¹.

Odnos pripremnog perioda i izvršenja operacije kao dve međusobno tesno povezane celine zavisiće od opšteg stanja na PZT, odnosno od konkretnih uslova u kojima se operacija priprema i izvodi.

Iskustva iz NOR-a, međutim, pokazuju da je u tom pogledu bilo različitih slučajeva, od onih kada je priprema trajala znatno duže nego izvođenje operacije, do onih kada pripremní period praktično nije ni postojao, odnosno kada se naredna operacija pripremala u toku izvođenja prethodne, kakav je slučaj bio u svim pohodima strategijskih grupacija NOVJ (pohod grupe brigada u zapadnu Bosnu, prodor Glavne operativne grupe u Hercegovinu i Crnu Goru, pohod strategijske grupacije u Srbiju).

Mada je u pogledu odnosa pripremnog perioda i izvršenja operacija na PZT teško davati teorijski zasnovanije pretpostavke, ipak bi se moglo reći da će najduže trajati priprema onih operacija koje se budu izvodile u izrazito nepovoljnim uslovima kad će biti potrebno znatno više vremena za realizovanje brojnih sadržaja i aktivnosti kao što su: prikupljanje podataka o neprijatelju, koncentracija i razvoj snaga, materijalno i zdravstveno obezbeđenje, organizacija komandovanja i dr. Manje vremena za pripremu biće potrebno za operacije koje će se izvoditi u kontinuitetu, tj. u procesu realizacije već započetih širih borbenih dejstava, kada je opšta priprema već izvršena, a naredna operacija se izvodi bez većih promena u grupisanju, komandovanju, obezbeđenju i drugim operativnim rešenjima.

Kako će se operacije na PZT najčešće izvoditi u uslovima nepovoljnog odnosa snaga, brzina dejstva, tj. utrošak što manje vremena za njeno izvođenje, odnosno ostvarenje planiranog cilja biće jedan od osnovnih principa od kojih će se polaziti u njenoj pripremi i organizaciji. Težnja da se predviđeni cilj ostvari uz što manji utrošak vremena istovremeno predstavlja bitnu pretpostavku za brzo izvlačenje snaga ispod uništavajućih vatrenih udara neprijatelja i očuvanje njihove maksimalne borbene gotovosti.

I u pogledu broja i sadržaja etapa kao posebnih i relativno samostalnih operativnih celina, operacije na PZT razlikovaće se od operacija na frontu. Za razliku od etapa operacije na frontu koje

¹¹ Napad grupe brigada na prugu Sarajevo — Konjic, jula 1942, trajao je 4 dana, a prodor 2. udarnog korpusa u Crnu Goru i Sandžak u jesen 1943. puna dva meseca.

će u pogledu vremena, prostora, snaga, načina ostvarivanja i drugih karakteristika biti sasvim određene i precizno planirane celine, etape operacije na PZT biće determinisane prvenstveno zadatkom koji treba izvršiti u okviru operacije, pri čemu prostor i vreme najčešće neće biti ograničeni. U najvećem broju slučajeva preciznije će biti određen samo prvi zadatak (etapa), a naredni će biti dat samo orijentirno i po svojoj suštini najčešće će označavati manevar posle izvršenja osnovnog zadatka. Sve zadatke (etape) u principu će izvršavati iste snage uz eventualne manje promene u sastavu, grupisanju i komandovanju.

Operacije na PZT izводиće prvenstveno jedinice pešadijskog sastava, dok će učešće ostalih rodova KoV, odnosno Ratnog vazduhoplovstva i Ratne mornarice, zavisiti ne samo od stepena razvoja oružane borbe i oružanih snaga na PZT već i od značaja, mesta izvođenja i drugih karakteristika tih operacija, odnosno od mogućnosti podrške koja se može ostvariti u datoj situaciji. Razumljivo je da će upravo od toga zavisiti i sadržaj borbenih dejstava u svakoj operaciji na PZT, odnosno obim i značaj pojedinih elemenata (POB, PDB, PVO, PEB i dr.) kao i način njihovog organizovanja i funkcionisanja.

S tim u vezi može se pretpostaviti da će prve operacije na PZT po svom sadržaju verovatno biti manje složene, jer će ih izvoditi pretežno pešadijski sastavi, dok će operacije koje će se izvoditi u razvijenim fazama oružane borbe na PZT biti mnogo složenije kako po učešću ostalih rodova KoV-a tako i po učešću ostalih vidova oružanih snaga, naročito RV i PVO.

Međutim, kad se radi o angažovanju ostalih struktura sistema ONO i DSZ, uključujući stanovništvo, operacije na PZT biće veoma složene, jer se praktično bez učešća tih subjekata, naročito u obezbeđenju borbenih dejstava (obaveštajno, inženjersko, pozadinsko i dr.) operacije na PZT praktično i ne bi mogle izvoditi.

4. Bitne vojnotehnološke karakteristike operacija na privremeno zaposednutoj teritoriji

Uslovi u kojima će se izvoditi operacije na PZT i opšte organizacijsko-formacijske i materijalno-tehničke karakteristike jedinica koje će ih izvoditi opredeljivaće ne samo razmere i sadržaj tih operacija već i njihove bitne vojnotehnološke karakteristike, odnosno mehanizam njihovog izvođenja u datim operativno-taktičkim, prostornim, vremenskim i drugim uslovima.

Stanovište savremene teorije ratne veštine je da su se u ratnoj praksi, pored operacija frontalnog tipa, razvili i afirmisali različiti modeli partizanskih operacija koje su u oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima istovremeno bili i osnovni oblici organizovanja i izvođenja oružane borbe na operativnom i strategijskom nivou.

Ako se imaju u vidu iskustva iz NOR-a i nekih drugih oslobodilačkih ratova, s jedne, i uslovi u kojima bi se mogla voditi oružana borba na PZT, s druge strane, onda se sa dosta sigurnosti može izvesti zaključak da će i operacija na PZT po svojim suštinskim vojnotehnološkim karakteristikama imati sve bitne odlike operacija partizanskog tipa.

S obzirom na činjenicu da će se operacije na PZT najčešće izvoditi u uslovima nepovoljnog odnosa snaga, naročito u teškom naoružanju i modernoj tehnici uopšte, logično je pretpostaviti da se rešenje (ishod) borbe, pogotovo na operativnom nivou neće niti može tražiti u neposrednom i drugotrajnom frontalnom konfrontiranju snagakada brojna, a naročito tehnička preimućstva agresora mogu doći do punog izražaja. Naprotiv, rešenja se moraju tražiti u primeni onih operativno-taktičkih postupaka kojima će se te prednosti agresora maksimalno umanjivati, a istovremeno sopstvene objektivne prednosti (oslonac na stanovništvo, poznavanje teritorije, mogućnost iznenađenja, nevezivanje za prostor i dr.) maksimalno koristiti.

Za razliku od operacija frontalnog tipa, pa i operacija naših snaga koje će se izvoditi na frontu, u operacijama na PZT osnovna operativna rešenja neće se zasnivati prvenstveno na obezbeđenju povoljnog odnosa u ljudstvu i naoružanju, već će se nužna nadmoćnost ostvarivati upravo korišćenjem već pomenutih i drugih objektivnih prednosti. Umesto stvaranja jednog neprekidnog i čvrstog fronta koji bi vezivao sopstvene snage i sputavao njihov manevar, u operacijama partizanskog tipa, odnosno u operacijama na PZT kontakt sa neprijateljem će se uspostaviti na više međusobno razdvojenih tačaka i na relativno širokom prostoru, što će im omogućavati da se po potrebi brzo odvoje i izvrše manevar na druge delove prostora i uspostave borbeni dodir tamo gde ga neprijatelj ne očekuje.

Stalno manevrisanje snagama u datom operativnom prostoru i istovremeno dejstvo po dubini čitavog borbenog rasporeda neprijatelja biće bitne karakteristike borbenih dejstava u svakoj operaciji izuzev onih u kojima će, zbog nadmoćnosti neprijatelja, nepovoljnog operativno-taktičkog položaja, karaktera prostora i drugih činiilaca, to bilo onemogućeno ili znatno ograničeno.

Umesto frontalnog potiskivanja snaga u napadnim operacijama na PZT će se primenjivati oni oblici manevra (obuhvat, bočni udar, udar iz pozadine i dr.) koji omogućavaju sopstvenim snagama najpovoljniji operativno-taktički položaj, odnosno stvaranje potrebne nadmoćnosti na određenom mestu i u određeno vreme. Umesto uzastopne i kontinuirane odbrane na položajima po dubini u odbrambenim operacijama na PZT će se primenjivati prvenstveno različita aktivna dejstva na bokove i u pozadini neprijateljevog borbenog rasporeda; čime se razvlače njegove snage, umanjuje njihova udarna sposobnost i time neprijatelj prisiljava da odustaje od planiranog cilja.

Elastičan odnos prema prostoru u uslovima vođenja oružane borbe na PZT biće ne samo jedan od osnovnih strategijskih principa već istovremeno činilac koji će najneposrednije opredeljivati i bitne vojnotehnoške karakteristike svih konkretnih oblika njenog organizovanja i vođenja uključujući i operacije. Za razliku od operacija frontalnog tipa u kojima je čvrsto izražena namera da se određeni prostor zauzme ili odbrani, u operacijama partizanskog tipa, odnosno operacijama koje bi se mogle voditi na PZT takvo opredeljenje će biti samo izuzetno. Step en upornosti u nastojanjima da se određeni prostor zauzme ili odbrani, biće uvek uslovljen konkretnim ciljem odnosno učincima koje treba ostvariti, ali će se pri njegovom planiranju uvek polaziti od zahteva da se u borbi za određeni prostor sopstvene snage ne izlažu velikim gubicima, a naročito uništavajućim vatrenim udarima neprijatelja.

Odnos između vatre i pokreta, kao osnovnih elemenata svake borbene aktivnosti, u operacijama partizanskog tipa, odnosno u operacijama na PZT biće donekle specifičan. Dok se u operacijama frontalnog tipa vatra i pokret redovno nalaze u najtešnjoj međusobnoj povezanosti i zavisnosti, u operacijama partizanskog tipa vatra često neće imati takav značaj, i što je posebno značajno pokret i dejstvo snaga neće uvek biti praćeni adekvatnom vatrenom podrškom, kao što i pojedini vatreni udari po neprijatelju ne moraju uvek biti neposredno eksploatisani, odnosno praćeni pokretom i dejstvom snaga po objektu na koga je taj vatreni udar izvršen. Takav zaključak može se izvesti ne samo na osnovu pretpostavke da će se veliki broj operacija na PZT izvesti bez vazduhoplovne, a često i artijerijske podrške, već i na osnovu pretpostavke da će se zbog efekata iznenađenja ponekad planski odustajati od korištenja raspoloživih sredstava vatrene podrške.

Kao specifična vojnotehnoška karakteristika operacija na PZT moglo bi se navesti i to da te operacije, za razliku od operacija

na frontu, neće uvek biti čvrste i koherentne operativne celine. Borbeni dejstva koja u okviru neke operacije budu izvodile pojedine taktičke jedinice ne moraju uvek međusobno biti tesno povezana i usklađena, pogotovo kad se operacije izvode na širem prostoru i kada traju duže vreme. Planirani cilj, jedinstvena operativna zamisao i jedinstveno komandovanje u takvoj situaciji biće osnovni integrativni elementi i činioci njene jedinstvenosti.

Mada ovde nisu pomenuti i brojni drugi elementi koji određuju vojnotehnološke karakteristike operacije na PZT, ipak se i na osnovu pomenutih može zaključiti da će se te operacije bitno razlikovati ne samo od klasičnih frontalnih operacija već i od operacija koje bi oružane snage SFRJ izvodile na frontu i u drugim uslovima.

*

Kao rezime ovih razmatranja moglo bi se istaći sledeće:

1. Pretpostavke o mogućnostima izvođenja i karakteristikama operacija koje bi se u uslovima ONOR-a mogle izvoditi na PZT zasnivaju se prvenstveno na veoma značajnim i brojnim iskustvima iz NOR-a 1941—1945. godine i nekih drugih oslobodilačkih i revolucionarnih ratova, ali isto tako na bitnim koncepcijsko-doktrinarnim stavovima koji se odnose na karakter opštenarodnog odbrambenog rata, a posebno oružane borbe kao njegovog osnovnog sadržaja i osnovnog sredstva suprotstavljanja eventualnom agresoru.

2. Borbeni, prostorni, vremenski, društveno-politički i drugi uslovi u kojima će se voditi oružana borba na PZT biće veoma različiti i promenljivi, što će se najneposrednije odražavati ne samo na mogućnost izvođenja operacija već i na njihove razmere, strukturu, sadržaj, mehanizam izvođenja i druge karakteristike. Zavisno od perioda rata, stepena razvoja i intenziteta oružane borbe na PZT ti uslovi, sa stanovišta mogućnosti izvođenja operacija, mogu biti manje ili više povoljni, ali će uvek bitno uticati na njene suštinske karakteristike, način pripreme i način izvođenja.

3. Različiti modeli napadnih, odbrambenih, protivdesantnih i diverzantskih operacija biće najviši organizacioni oblici vođenja oružane borbe na PZT i osnovno sredstvo strategije za realizovanje krupnih operativnih i stratejskih ciljeva u uslovima maksimalnog razvoja i intenziviranja oružane borbe na toj teritoriji.

4. Prema svojim razmerama, sadržaju, strukturi i drugim kvantitativno-kvalitativnim karakteristikama operacije na PZT uvek će odražavati stepen razvoja i intenziteta oružane borbe, odnosno or-

ganizacijsko-formacijske karakteristike, materijalnu bazu i borbene mogućnosti oružanih snaga koje će ih izvoditi. Prema tome, one će biti originalne i specifične, i bitno će se razlikovati ne samo od klasičnih operacija već i od operacija koje će naše snage izvoditi na frontu i u drugim uslovima.

5. Prema svojim osnovnim vojnotehnološkim karakteristikama operacije na PZT biće specifični modeli operacija partizanskog tipa. ali će njihov razvoj zavisno od razvoja oružane borbe na PZT u celini stalno evoluirati od početnih oblika klasične partizanske operacije ka njenim savremenim i razvijenim varijantama.

SUMMARY

SOME CHARACTERISTIC FEATURES OF OPERATIONS ON TEMPORARILY OCCUPIED TERRITORY

Starting from the experiences from our National Liberation War 1941—1945 and some other liberation wars, and from our basic strategic-doctrinal orientation, or standpoints of our strategy of the armed struggle, the Yugoslav theory of the art of war foresees that also on the part of our territory that might be in the case of an aggression temporarily occupied by the enemy, beside combats, diversionary actions, battles and other basic forms of combat operations also full-scale operations, as the most complex and the highest level form of the armed struggle, can be conducted.

The origination and development of operations conducted on the temporarily occupied territory (TOT) and their essential characteristics will be determined by a great number of different conditions and factors; they can be classified to three groups: (1) combat; (2) territorial-temporal; and (3) socio-political.

From the analysis of basic characteristics of combat operations on the TOT can be concluded that the offensive, defensive, diversionary and counter-airborne operations will make their basic contents, and that such operations can be carried out not only in their basic forms (combat, diversionary action, surprise attack) but also as battles — a more complex form — and even as operations, as the highest level and most complex form of their organization. Therefore also the conclusion that on the TOT four types of operations can be carried out: offensive operations, defensive operations, diversionary operations and counter-airborne operations. Depending on their aim, objective, area, and manner of utilization of forces and means, also on other factors, all these types of operations can also appear in several sub-types, with own specific characteristics.

According to their essential quantitative-qualitative, structural, organizational, and other military-technological characteristics, these operations will not be stereotype ones and they will be basically different not only from the classical operations of these types but also from operations that will be carried out by our armed forces on the front. Operations carried out on the TOT can be to a lower or higher degree interrelated with the operations on the front, and they can be conducted also independently from the front operations.

According to their essential structural characteristics and contents, and particularly according to the method of their preparation and realization, operations on the TOT will be peculiar operations of the partisan type, in which the partisan manner of fighting will prevail although their development, depending on the general course of development of the armed struggle, will constantly evolve from the basic forms of classical partisan operations towards its more modern and developed variants.

RESUME

DE QUELQUES CARACTERISTIQUES DES OPERATIONS EN TERRITOIRE PROVISOIREMENT OCCUPE

Procédant des expériences de la guerre de libération nationale de 1941 à 1945 et de quelques autres guerres de libération, d'une part, et des options stratégiques, doctrinales fondamentales, c.a.d. des postulats de la lutte armée, de l'autre, le point de vue de la théorie yougoslave de l'art militaire consiste à ce que, en territoire qui en cas d'agression pourrait être provisoirement occupé par l'ennemi, outre les combats, les diversions, les batailles et les autres formes élémentaires d'action de combat, peuvent être menées aussi des opérations en tant que formes organisationnelles de la lutte armée les plus complexes.

La conception, le développement et les principaux caractères des opérations en territoire provisoirement occupé (TPO) seront déterminés par l'action d'un grand nombre de conditions et de facteurs différents, qui peuvent être classés en trois groupes, à savoir: (1) de combat; (2) spaciale-temporel et (3) socio-politique.

A l'analyse des principales caractéristiques des actions de combat en TPO l'on peut conclure que les actions d'attaque, de défense, de diversion et antidescentes seront leurs principaux contenust qu'elles peuvent être menées non seulement en tant que formes organisationnelles élémentaires (combat, diversion, assaut, etc.) mais aussi sous forme de batailles, voire opérations en tant que formes organisationnelles supérieures et les plus complexes. D'où la conclusion qu'en TPO peuvent être menées quatre types d'opération à savoir: offensives, défensives, de diversion et anti-descentes. Selon l'objectif, l'objet d'action, le lieu, le mode d'utilisation des forces et des moyens et des autres facteurs, toutes ces opérations peuvent être menées sous forme de plusieurs modèles présentant leurs spécificités respectives.

Par leurs caractéristiques quantitatives et qualitatives, par leurs structures et contenus, par leur organisation et autres éléments technologiques militaires fondamentaux, ces opérations seront originales et spécifiques et seront essentiellement différentes tant des opérations classiques de ce genre que de celles que nos forces armées auraient menés sur le front. Par rapport aux actions sur le front, les opérations en TPO peuvent être plus ou moins liées à ces premières, et peuvent en être également indépendantes.

Par leurs caractéristiques structurales et de contenu essentielles, notamment par la façon dont elles sont préparées et menées, les opérations en TPO seront des opérations originales de type partisane où l'action partisane sera prédominante, bien que leur évolution, compte tenu de développement de la lutte armée, ira en permanence depuis les formes premières de l'opération partisane de type classique vers les variantes modernes et mieux développées de cette dernière.

РЕЗЮМЕ

О НЕКОТОРЫХ ХАРАКТЕРИСТИКАХ ОПЕРАЦИЙ НА ВРЕМЕННО ЗАНЯТОЙ ТЕРРИТОРИИ

Исходя из опыта Народно-освободительной войны и некоторых других освободительных войн, с одной, и существенных стратегическо-доктринарных положений вооруженной борьбы, с другой стороны, позиция югославской теории военного искусства заключается в том, что и на территории, которая бы в случае агрессии могла быть временно занята противником, наряду с борьбой, диверсиями, боевыми и другими основными формами боевых действий, можно проводить и операции, как самую сложную и высшую организационную форму вооруженной борьбы.

Начало, развитие и существенные характеристики операции на временно занятой территории определяются влиянием многочисленных различных условий, которые условно можно классифицировать в три группы: (1) боевые; (2) условия пространства и времени и (3) общественно-политические условия.

Анализируя существенные характеристики боевых действий на временно занятой территории можно сделать вывод, что наступающие, диверсионные и противодесантные действия будут составлять их основное содержание, и что эти действия могут проводиться не только в их основных организационных формах (борьба, диверсия, набег и др.), но и в форме боя, как более сложной, даже и в форме операции, представляющей собой самую сложную форму их организации. На основании этого можно сделать вывод, что на временно занятой территории можно проводить четыре вида операций, а именно: наступающие, оборонительные, диверсионные и противодесантные. Все эти операции, в зависимости от цели, объекта действий, места, способа использования сил и средств и других факторов, могут проявляться в нескольких моделях с определенными специфичностями.

По своим существенным количественно-качественным, структурно-содержательным, организационным и другим военно-технологическим характеристикам эти операции будут подлинными и специфичными и будут существенно отличаться, не только от классических операций этого вида, но и от операций, которые наши вооруженные силы будут проводить на фронте. В отношении действий на фронте, операции на временно занятой территории могут быть в меньшей или большей мере связанными с этими действиями, но могут проводиться и независимо от действий на фронте.

По существенным характеристикам структуры и содержания, в частности по способу подготовки и проведения, операции на временно занятой территории будут подлинными операциями партизанского типа, в которых партизанский способ действий будет преобладающим, хотя их развитие, в зависимости от развития вооруженной борьбы, будет постоянно эволюционировать, начиная с основных форм классической партизанской операции к ее более современным и развитым вариантам.